

Tydliggörande pedagogik i fritidshemmet

Annelie Karlsson Kurator kan ha en viktig roll på fritidshemmet. Alltså det är ofta som kurator jobbar med grupper och hur de fungerar under skoldagen. Det kan mycket väl vara kunskap som är bra att ta in även på fritids. Man kan se till att man har en tom vägg i varje rum, det hjälper jättemycket så att det finns liksom lite vila åt ett håll. Tiden som eleverna är på fritids kan bli deras bästa tid och det som man kommer ihåg sedan efter sin skolgång.

Talarröst Det här är en podcast från Skolverket.

Jenny Reischvald Hej och välkommen. Den här podcasten är riktad till dig som jobbar i eller för olika fritidshem. Här får du som lyssnare konkreta tips på hur du kan arbeta på din arbetsplats. Idag skall vi prata om vikten av att skapa en inkluderande lärmiljö för alla elever inom fritidshem och hur vi gör det på bästa sätt. Jag heter Jenny Reischvald och med mig har jag Annelie Karlsson, specialpedagog och före detta skolledare. Välkommen.

Annelie Karlsson Tack så mycket.

Jenny Reischvald Annelie, du har skrivit en bok om specialpedagogik i fritidshemmet. Varför då?

Annelie Karlsson Ja men alltså jag tyckte att det behövdes. Jag jobbar ju mycket med olika fritidshem när jag fortbildar och när jag jobbar med organisationsfrågor och så där. Och jag såg att det här saknades. Det finns liksom ingen bok där man tänker specifikt utifrån fritidshemmets behov. Och jag tänker att det alltid är viktigt att lyfta fritidshemmet. För att det är en verksamhet som tyvärr ibland hamnar i så här, skymundan tycker jag. Och vi måste satsa på fritids. Det är en jätte viktig del utav elevens dag. Den verksamhet som har en läroplan, det är en verksamhet där eleverna fortsätter sitt lärande. Den måste vi liksom måna om tycker jag.

Jenny Reischvald Och då vet vi ju att i skolan så är det viktigt att planera för alla elevers särskilda behov. Vad tycker du... är det lika viktigt i fritidshemmet?

Annelie Karlsson Jo men det tycker jag. Alltså det är minst lika viktigt egentligen. Det är också så att när eleverna är på fritidshemmet, det är ofta så här på morgonen eller efter skolan när de är extra trötta. Och har man då ett starkt behov vad det gäller struktur och man har lite svårigheter med sin flexibilitet och så där. Då blir ju det extra svårt när man är trött. Så det är klart att man behöver stöd för det, också på fritidshemmet. Men det är också så att fritids kan vara den

allra bästa tiden på dagen och den kan verkligen bli det. Och när vi har lärare i fritidshem som har god kunskap om hur de skall lägga upp det, så kan det bli alldeles, alldeles fantastiskt. Och tiden som eleverna är på fritids kan bli deras bästa tid och det som man kommer ihåg sedan efter deras skolgång. De där härliga personerna som jobbade med dem och som fattade grejen och som gjorde skillnad. Till exempel tänker jag på en lärare som jag träffade. När jag hade en utbildning. Hon berättade en historia som jag har bevarat i hjärtat. Hon hade en elev i förskoleklass, han var en sådan här fotbollsskille och när han började hos dem så ville han ju spela fotboll hela tiden. Men det funkade inte. Men då bestämde sig personalen för att försöka vända det här så att de gav honom möjligheten att leda en fotbollsskola som en aktivitet på fritids. Och detta gjorde han så coolt. För att han behövde första gångerna lite stöd så här av personalen, sedan gjorde han själv. Han satte sig och gjorde planeringar och han... lade upp så här med bollövningar, passningar, banor. Och så hade han sin fotbollsskola en gång i veckan. Och det här blev veckans bästa aktivitet. Som allra flest elever ville vara med på. Och det här blev så bra, för nu fick ju han liksom hög status och blev den som klarade något istället för att vara den som andra tyckte var besvärlig och som ställde till det. Alltså jag tycker den är så fin.

Jenny Reichvald Ja det är en fantastisk historia. Men jag tänker så här, brukar inte de flesta problem som man ser, hos elever, bli mindre märkbara när de kommer till fritidshemmet där det liksom inte finns... uttalade prestationskrav?

Annelie Karlsson Alltså jag tänker att det är lite både och. Vi har en grupp elever som klarar det bra, när det blir så här fritt, som mår bra och fixar det jättebra. Även om de inte har med sig den typ av stöd, vuxenstöd så som de får under skoldagen. Men sedan har vi dem som verkligen behöver struktur och som behöver någon vid sin sida. Och då kan det ställa till det väldigt. Så att det finns både och skulle jag vilja säga.

Jenny Reichvald Men de här som behöver den här strukturen eller det här extrastödet. Hur kan man som lärare i fritidshemmet stötta där tycker du?

Annelie Karlsson Alltså jag tänker att det allra viktigaste är att man får förutsättningarna som lärare i fritidshem, att man har fått kunskap om eleverna och vad de har för olika behov. Så att man är en del av det, när... till exempel när skolan får överlämning ifrån förskola och så där. Så att man har koll på det. Man måste få vara med i det. Det ser jag tyvärr att det inte alltid är så. Och när det är så, så är det ofta att det är liksom fritids som behöver bjuda in sig och be om att få vara med. Vi behöver ta ett helhetsorganisatoriskt grepp där så att man får den här kunskapen automatiskt. En annan viktig grej, det är det här med lärmiljön. Och då måste man tänka både inomhus och utomhus. Att man liksom har vettigt material och att det finns struktur på det och så där. Och att man har bra information och instruktioner och att... ja att eleverna vet vad de kan göra var. Såsom man gör när man jobbar med det här som heter tydliggörande pedagogik.

Jenny Reischvald När du säger tydliggörande pedagogik, kortfattat, vad innebär det?

Annelie Karlsson Det är en pedagogik som innefattar att vi tänker efter och hela tiden ger svar på de här frågorna som eleverna inte alltid ställer. Så här, vad man skall göra, vad man skall vara och vad man behöver ha med sig, vilka som skall vara med. Och när man svarar på det och ger tydlighet så förstår eleven vad som skall hända och hur det skall hända. Och då blir det mycket lättare och det kan man göra på olika sätt. Ofta med hjälp av att man har... går igenom vad som skall hända. Men också med hjälp av scheman. Ibland har man bildstödsscheman. Det finns olika sätt att lägga upp det här på. Men det känns som en riktigt, riktig vinnare för att få det att funka för elever i behov av särskilt stöd. Och också ge en struktur som är bra för alla elever på fritidshemmet.

Jenny Reischvald Men då tänker jag att för att få till den här strukturen för alla elever så behöver kanske specialpedagogen arbeta emot fritidshemmet också?

Annelie Karlsson Ja men absolut. Jag tänker att framför allt specialpedagogen behöver jobba emot fritids. Men också andra delar av elevhälsoteamet. Om vi har en elev som vi behöver veta mer av, rent... om rent medicinskt, så behöver skolsköterskan in till exempel. Jag tycker också att kurator kan ha en viktig roll på fritidshemmet. Alltså det är ofta som kurator jobbar med... grupper och hur de fungerar under skoldagen. Det kan mycket väl vara kunskap som är bra att ta in även på fritids. Sedan tycker jag också att det är viktigt med elevhälsoteamets kunskapsinhämtning som de får när de också är med på fritids ibland. För att då ser de, hur eleven reagerar i andra situationer än i klassrummet. Och får en annan bild av eleven och kanske kan hitta det här, vad som funkar så att man kan hämta upp det och ta med det tillbaka till skolverksamheten.

Jenny Reischvald Det jag hör dig säga i det här, det är ju helt enkelt att det är oerhört viktigt att fritids är en del av verksamheten på skolan, tydligt.

Annelie Karlsson Absolut.

Jenny Reischvald Men vad säger du, vad är det för resurser då som behövs för att personalen i fritidshemmet skall kunna erbjuda den här undervisningen som fungerar för alla?

Annelie Karlsson Alltså först så måste man på något sätt bestämma sig för att fritids är viktigt på våran skola. Att man låter det ta plats och att man satsar på fritids. Till exempel att man satsar på fortbildning som är specifikt för fritids ibland. Det är tyvärr så att jag ibland träffar personalgrupper som säger att, nej vi har aldrig haft någon studiedag som varit riktad utifrån våran verksamhet. Utan det är bara skolan som vi får hänga med. Och ibland kan det handla om matematikinläring. Det är inte så viktigt för oss eller ja, sådär. Utan jag tänker att

man måste satsa på att man får stärka verksamheten och att man får känna att de kan få komma i första rummet också. Och sedan är det så klart en del sådant där, praktiskt också. Man måste se till att det finns tid för planering för fritidshemspersonalen. Och att de får jobba ihop. Så kan det ju också vara en del sådana här andra grejor med, anpassa lokaler, skaffa hjälpmedel, ja så här bara praktiskt, att det finns material så att man kan tillverka bildstöd. Sådana saker tänker jag.

Jenny Reischvald Då kommer vi ju osökt in på det här med läromiljöer. Hur... har du några bra exempel på vad som kännetecknar en lärmiljö som fungerar för alla elever i fritidshemmet?

Annelie Karlsson Jag tänker på två saker, dels så tänker jag att det får inte vara för mycket intryck. Så att man behöver jobba med det här som vi nu kallar för intryckssanering. Att man tar bort så att det inte är för mycket saker på väggarna, högljudda miljöer till exempel. Det behöver vi bland annat göra för att nå fram med information som eleverna behöver. Och då kommer vi till den andra delen där det är en informativ miljö som jag tycker är viktig. Att vi ser till att det finns till exempel bilder på vilken personal som jobbar, att det finns schema, att det finns skyltar... för att hitta. Att man kan tydligt se vad man skall göra på vilken plats, vart material finns och så vidare.

Jenny Reischvald Jag tänker att jag måste få fråga då, för att på fritids så skapar man ju ofta mycket tillsammans med eleverna. Som man gärna sätter upp och synliggör på olika sätt. Om man skall tänka intryckssaneringen i en sådan miljö, har du några tips där, så att man inte tar bort den där delen som är ändå, det här är elevernas... egna grejor som vi vill titta på?

Annelie Karlsson Ja men absolut. Man skall ju inte ta bort det att man får visa upp allt snyggt och roligt som man gör. Men man kan se till att man har en tom vägg i varje rum. Det hjälper jättemycket. Så att det finns liksom lite vila åt ett håll. Sedan kan man då också tänka att vi har en tydlig plats, här visar vi vad vi har gjort. Och sedan när vi gjort nytt, då tar vi ned det och så sätter vi upp det andra. Att vi tänker efter, vad har vi uppe och vad har vi uppe för elevernas skull.

Jenny Reischvald Så då är det egentligen... att fundera över hur man organiserar läromiljön. Hur... har du några tips där? Hur organiserar man för en sådan här lärmiljö?

Annelie Karlsson Ja... jag har ju sett en del fritidshem som har gjort det här som ett temaarbete ihop med eleverna. Och det tycker jag är en jättebra idé. För dels så får man med eleverna på spåret från början. Det gör att de också använder sig mer utav den här tydliga lärmiljön sen och drar nytta av den. Och det är också så att de är så himla bra. Jag tänker på det här med att man har elevskyddsombud till exempel. Alltså de är ju grymma på att se, vad är bra för oss? Och vad behöver

vi? Och så kan man ta med dem i det här arbetet. För skall man tänka att, oh, nu skall vi börja med bildstöd och sitta här och skriva ut en massa saker och plasta in och greja. Då kan man tänka att, det här blir så stort och så jobbigt så det här orkar vi inte komma igång med. Men de som gör det till exempel över ett lov eller sådär, så blir det en kul grej som man gör ihop. Och så blir det väldigt användbart sen.

Jenny Reichvald Och så får man med sig eleverna på banan redan från början helt enkelt?

Annelie Karlsson Ja men precis. Det brukar bli väldigt kul faktiskt.

Jenny Reichvald Jag funderar på det här också, om man arbetar med grundsärskoleelever, är det något särskilt som man behöver tänka på då?

Annelie Karlsson Det som man behöver är att man behöver ju skaffa kunskap om eleven och vad den behöver. Och se till att man är insatt ifrån början och att man får den fortbildning man kanske behöver och så. Som kan vara ibland. Det är inte alls säkert, men det kan vara så att man till exempel får in en grundsärskoleelev som har behov av tecken som stöd och man har inte så stor kunskap på avdelningen. Då behöver man se till att man får till sig det, så att man inte liksom berövar eleven dess språk.

Jenny Reichvald Skulle du säga att det är automatiskt en större utmaning?

Annelie Karlsson Alltså det behöver det inte vara. Jag har jobbat väldigt mycket med elever i särskolan överhuvudtaget och jag tänker att de skiljer sig ju åt från varandra. På precis samma sätt som alla andra elever gör. Med en del elever så kan det vara en extra utmaning. Med andra, nej inte så mycket. Det beror på.

Jenny Reichvald Och avslutningsvis då, Annelie, har du några sådana här konkreta tips till rektorer och till personal som arbetar i fritidshem?

Annelie Karlsson Häng lite på fritids, gå dit och ät mellanmål med eleverna och se efter vad som behövs. Ha fritidsråd, jobba med det här och satsa lite grann. Det kommer göra skillnad. Och jag tänker, jag har sett skolor där man verkligen har gjort en satsning. Och man har gett personalen på fritidshemmet mer fortbildning. Man har sett till att de har bättre möjligheter till planeringstid. Och alltså det som händer är att man får ett kunskapslyft. Och man får en väldigt mycket högre kvalitet på fritidshemmet. Och då kan också fritidshemmets miljö bli kompensatorisk och bli en jättestund för många elever på dagen. Och det kan göra att det blir mycket mindre upplevda svårigheter för eleverna liksom i hela, ja hela skolsituationen. Hela dagen som de är på plats.

Jenny Reichvald Att det tillför någonting till hela verksamheten på skolan om fritids fungerar på det här sättet alltså?

Annelie Karlsson Ja. Det tycker jag.

Jenny Reichvald Om du tänker till lärarna då. Om lärarna i fritidshem skall få några sådana här konkreta tips. Vad säger du då?

Annelie Karlsson Ja men jag tänker till både lärare i fritidshem och till rektorerna då, så tänker jag det här med att, ta med lärarna från fritids om ni har sådana här samordningsmöten runt elever som det är mycket stödbehov runt. För att det är jätteviktigt att man inte bara tar med klasslärare och EHT då, till exempel på de här mötena där socialtjänsten och BUP är med. För att kunna hämta in vad som funkar på fritids kan göra jättestor skillnad. Så den samverkan runt de eleverna som har stora stödbehov, tycker jag är väldigt viktig.

Jenny Reichvald Man får hela elevens dag med i det?

Annelie Karlsson Ja precis. Sedan tänker jag några sådana här korta liksom, för lärare. Ja men sätt upp foton på personalen som jobbar så att eleverna kan se vilka som jobbar idag. Och med dagens snabba teknik, inga problem att få ett foto uppsatt på även dagens vikarier som precis har kommit in. Funkar jättebra. Det ger en liten förutsägbarhet och mycket tydlighet. Och sedan det här med att förklara innan vad ni skall göra. Förklara aktiviteten, visa vad som skall hända. Använda gärna bildstöd. Och när ni har valfria aktiviteter så tänk då på att det är inte alla elever som klarar så här att välja helt fritt. Men man vill ändå ha känslan av att de får välja. Och det vill de också. Så försök då ibland att göra så att man har två val. Så man har två saker att välja på.

Jenny Reichvald Valfritt behöver inte alltid vara helt fritt val alltså?

Annelie Karlsson Nej precis. För det här med helt fritt, det blir oftast väldigt kaotiskt för många elever. Sedan tänker jag att man skall ha koll på det här med vilka elever som tycker att det är jobbigt när det blir för trångt. Och de upptäcker vi ganska snabbt. Det är de här som... ja där det börjar på att viftas lite hårdhänt med armar och ben när några kommer för nära när man står i kö eller så där. Och kolla, finns det någon möjlighet då att en personal tar två sådana elever och går före till maten varje dag. Till mellanmålet till exempel. Så att man slipper de här kösituationerna. För det förebygger så mycket konflikter. Och sedan tänker jag att man kan tänka på det här att alla elever brukar vilja vara med i en aktivitet. Men det... man behöver inte vara med på samma sätt. En del kan liksom vara med och ha en liten roll så här på sidan av. Att man är... hjälper läraren med någonting till exempel. Eller att man är ansvarig för material. Och då känner man att man är med. Men man har ett tydligt avgränsat område och det kan göra att situationen funkar så mycket bättre. Och så det var några sådana här korta grejor som jag tänker på. Men sedan tänker jag framförallt det här som jag vill verkligen säga till alla, fantastisk fritidshempersonal, att ni gör så mycket skillnad för så många

elever och ta för er och sträck på er och peka ut för varann och var stolta och visa på, vilka underverk som ni gör. Varje dag därute, ute på fritidshemmen.

Jenny Reichvald Vilka fantastiskt fina slutord. Jag tänker att vi skall säga till de som lyssnar på det här också, att skicka det vidare till en kollega så att de får känna att de gör underverk varje dag och får en massa konkreta tips. Annelie, stort tack för att du var med här idag.

Annelie Karlsson Ja tack för att jag fick vara med.

Jenny Reichvald Och jag tackar för mig. Jag heter Jenny Reichvald och är väldigt glad att du har lyssnat.